

Nevědomí

Minule jsme mluvili o vědomí. A mělo to svoje výhody. Prostor vědomí, ze kterého obvyklý západní člověk na počátku vychází a ve kterém i později žije, je z velké části ovládaný vůlí. Leckterý člověk si dokonce myslí, že prostor svého vědomí ovládá vůlí docela. Právě proto jsme začali tím, co naši vůlí můžeme ovládnout. Tím, co můžeme měnit, s čím si můžeme hrát, co můžeme skrze svoje úmysly zkoumat. Zaměřeným vědomím a funkcemi vědomí, se kterými sami v sobě můžeme s pomocí naší vůle zkoumat jak obsahy vědomí, tak vědomí samotné.

Jakmile se ale obrátíme k nevědomí, situace se mění v opačnou. Čím hlouběji se v nevědomí noříme, tím méně vůle máme sami v sobě k dispozici. Narazíme tu na zvláštní korelaci mezi vnitřním a vnějším. Ve vnějším světě totiž obecně platí, že blízké můžeme svou vůlí ovládat lépe a více než daleké. Blízký kámen můžeme vzít do ruky a zvednout. Vzdálený kámen těžko. V našem bytě si můžeme leccos uzpůsobit k obrazu svému, v sousedově bytě už to jde hůř. Malé dítě si může hrát se svými hračkami, ale na tátově stole už věci tak dobře ovládat nemůže. Snad mi rozumíte, co tím myslím. A pokud se v psyché noříme do hloubky, budeme se setkávat s podobnou dynamikou. Čím jdeme hlouběji, tím hůře můžeme prostor ovládat naší vůlí. Takle korelace je vidět také v tom, kam a jak se nevědomí směrem ven promítá. Jako celek, jako cosi absolutního, se promítá do celku vesmíru. Pokud se ve vesmíru díváme do hlubin, narazíme na hranici, na které se hroutí čas. Díky omezené rychlosti světla se nejvzdálenější objekty, které můžeme vidět, nacházejí na počátku času a za tento horizont už není vidět. Tady se hroutí čas i prostor a s nimi i naše schopnost něco skrze smysly či rozum dostat do vědomí. A stejné je to s nevědomím, za hranicí určité hloubky se už čas i prostor hroutí a nevědomí se k nám dostává jako věčnost, Bůh či absolutno. Podobně u našich blízkých se nevědomí promítá tam, kde nemáme možnost je ovlivnit. To, co na nich milujeme, ale nemůžeme to vlastnit ani kontrolovat vlastní vůlí, stejně jako to, co na nich nenávidíme, ale nemůžeme to změnit, to jsou nejdůležitější projekční plochy našeho vlastního nevědomého nitra. Ovšem u blízkých lidí jde o poměrně blízké archetypy stínu a Anima/Animy, zatímco u vzdáleného vesmíru jde o subjektu vzdálenější archetyp celku.

Dynamiku klesajícího vlivu vůle je možné vidět i mezi čtyřmi funkcemi, o kterých jsme mluvili. Pozorování můžeme ovládat ještě celkem dobře, až docela. Kam se podíváme, co budeme pozorovat. Na co myslíme a co si o tom myslíme, to obvykle také ještě považujeme za výsledek naší vůle. I když se už leckdy můžeme přistihnout, že myslíme na věci, na které myslet nechceme. Ale přece jen si ještě obvykle říkáme: „Už zase se JÁ neovládám, už zase na to JÁ myslím, i když nechci.“ Vůlí myšlení tu ještě stále víceméně považujeme za vlastní, i když už trochu svéhlavou. Cítění je vůlí podřízené ještě méně. Manévrovací prostor tu máme, ale vůlí ovládané city jsou považovány za něco nepatřičného. City raději vidíme autentické. Nanejvýš tolerujeme ovládnutí projevu citů. Neprojevit city může být považováno v některých případech za ctnost. Intuice je na nás nezávislá ještě víc, po té to dokonce už chceme. Intuice má tím větší hodnotu, čím méně se bojíme, že to není intuice, ale naše předpojatost nebo strach či přání.

Moje vůle a moje vědomí jsou v nás propojené veličiny. Čím hlouběji se noříme do nevědomí, tím více se setkáváme s tím, co vlastní vůlí neovládáme. Kde síla naší vůle selhává. To je velmi důležitý praktický rozlišovací znak. Už minule jsme mluvili o tom, jak důležité je kontakt s nevědomím navázat. A opravdu důležitý je kontakt teprve tam, kde se dotýkáme nejhlubší, archetypální vrstvy nevědomí. A že se nám to doopravdy děje poznáme teprve podle toho, že naše vůle tu selhává. Ztrácíme tu sami v sobě i sami nad sebou moc a sami v sobě a sami vůči sobě se stáváme bezmocní. Podle toho poznáme, že nejsme v nějaké fantasmagorii, ve které si jen náhradním a nakonec vždy neúčinným náhradním způsobem plníme nenaplněné potřeby.

Aby to bylo jasnější, uvedu příklady. Mnozí lidé, zejména klienti či potenciální klienti psychoterapie si totiž myslí, že jsou v sobě a vůči sobě bezmocní. Ale nejsou. Jen si to myslí. Jakmile mluví, slyšíte, kolik toho v sobě ovládají. Ovládají svůj názor, svůj pohled na sebe, definují

svůj život způsobem, kterým chtějí. To poznáte podle odporu, který v nich vybuchne, jakmile jim začnete odporovat. (Mluvím tu ve třetí osobě, ale totéž se děje více či méně v každém z nás, mně nevyjímaje). Například když jim nabídnete dokonce i velmi logické a účinné řešení, budou se bránit tím, že to přece není možné. Že to oni přeci nedokáží. Je v nich obrovské množství energie, kterou mají k dispozici. A nic na tom nemění, že ji obracejí proti sobě způsobem, který je v životě brzdí a drží je v neřešitelné situaci. Ale nejsou bezmocní. Pokud se vám podaří takového člověka vyprovokovat, bude zuřit. A teprve tady, kde zuří a projevuje svoji skrytou energii se paradoxně pomalu blíží k opravdové bezmocnosti. Ale schválně říkám pomalu. Protože tahle první stěna zuřivosti ještě není reálnou bezmocí. Je obranou názoru, že „něco takového se mi nemá dít“. Zejména ti kdo prožili něco velmi těžkého (např. tzv. trauma), v sobě obvykle intenzivně zvnitřní názor společnosti, kolektivního vědomí, který říká: „Něco takového se vůbec na světě nemá dít.“ A tento názor je naším skrytým vlastnictvím, naší skrytou mocí. Tady, kde tento názor držíme, se ještě vůči nevědomí držíme v pozici moci. Jakmile se nám totiž tento názor dostane do vědomí, uvědomíme si, jak hluboce jsme se s ním identifikovali. Že to je opravdu „náš“ názor, který jsme vždy v sobě měli, jen nás nenapadlo, že je to opravdu názor. Mysleli jsme si často, že to je prostě „pravda světa“, nikoliv jen náš názor. Doufali jsme vždy, že druzí nebo bůh nebo skutečná autorita a hodní či správní či opravdoví lidé, že je tu zkrátka kdosi, kdo nám tento názor musí potvrdit jako pravdu. A druzí opravdu často tyto názory potvrzují. Jsou přeci tak obvyklé, tak rozumné, tak morální. Teprve když se tohoto názoru vzdáme, teprve když připustíme svět, ve kterém jde jen o názor, který stejně tak nemusí platit, teprve tam se propadáme do opravdové bezmoci vůči nevědomí. Teprve tam se s nevědomím doopravdy setkáme. Nevědomí totiž žádné názory nerespektuje, nevědomí není ani tolerantní, ani milé ani rozumné... Nevědomí v sobě nese obsahy, které se týkají porušení všech myslitelných hranic, a také obsahy, které se týkají hranic nemyslitelných. Nevědomí je nejen milosrdné, ale také nekonečně kruté, bezcitné i sadistické. Dokud v sobě držíme názor a dojem, že nás před krutostí a bezcitností něco chrání, nejsme bezmocní. Až když ve svém vědomí stojíme nazí vůči nevědomí, které s námi může učinit opravdu cokoli, s bezmocí se setkáváme. Pak už nemůžeme držet nějaký názor či postoj či dojem říkající, že „tohle by se dít nemělo“ nebo že „tohle se nemělo stát“.

Takové setkání, vedené dobrým způsobem v rámci osobního procesu nebo terapie je velmi léčivou událostí. Síla, která se v takovou chvíli z nevědomí uvolňuje do vědomí je nezměrná. Je pravým opakem, absolutním protipólem oné bezmoci, kterou se odhodláme v takové chvíli připustit do vědomí. Tím, že je pravým opakem a protipólem je také doplňkem. Skrytým pokladem absolutní bezmoci je úplná moc nad sebou samým.

Pokud se ale neodhodláme k víceméně dobrovolnému setkání s touto bezmocí, může se stát, že k němu budeme donuceni skrze vnější okolnosti, skrze projekci nevědomí do vnějších okolností. O tomto nebezpečí často C.G.Jung mluvil, protože zažil dvě světové války, z nich zejména ta druhá byla mohutnou vlnou nevědomého obsazení několika národů jejich nevědomými obsahy. Posedlost německého národa v průběhu druhé světové války je jiným a velmi neblahým příkladem bezmoci já a jeho vůle vůči síle nevědomí.

Pro naši další práci je teď důležité si všimnout onoho prvku svobody vůle, která klesá směrem do nevědomí. Proto také vůbec můžeme mluvit o dialogu s nevědomím. Taková formulace by vůbec neměla smysl, pokud bychom nevědomí svojí vůlí jakkoli mohli ovládat. S tím, koho ovládáme svojí vůlí nemůžeme vést dialog. Dialog můžeme vést jedině s tím, kdo existuje po svém a ne po našem, kdo říká své a nikoliv naše.